

Informatienota voor de gemeenteraad

Onderwerp: Stand van zaken uitvoering lichtbeleidsplan

Collegedatum: 15 april 2025

Kernboodschap

Met voorliggende informatienota wordt uw raad geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering van het beleidsplan openbare verlichting en de motie 'Licht in de duisternis'. Het verlichtingsplan van de gemeente Wijchen is door verlichtingsdeskundig adviesbureau Montad getoetst en vergeleken met een alternatief plan dat door de leefbaarheidsgroep Woezik opgesteld is. Daarnaast is een derde alternatief aangedragen. Montad trekt onder andere de conclusie dat de pilot weliswaar waardevolle inzichten opgeleverd heeft. Montad adviseert meer aandacht voor sociale veiligheid en dit zwaarder te wegen bij de verdere planvorming. De conclusies en aanbevelingen uit bijgaande rapportage zijn verwerkt in een plan van aanpak dat de komende jaren samen met inwoners en leefbaarheidsgroepen de basis vormt voor de verdere uitvoering in de gehele gemeente.

Eerdere besluiten

Datum	Korte omschrijving eerder genomen besluit (vermeld zo mogelijk het zaaknummer/documentnummer)
22-06-2023	Vaststelling beleidsplan Openbare Verlichting 2023 t/m 2030
17-10-2024	Motie "licht in de duisternis"

Toelichting

De gemeenteraad van Wijchen, heeft op 17 oktober 2024, met de gezamenlijke motie 'Licht in de duisternis' opgeroepen tot een tijdelijke optimalisatie van de openbare verlichting naar het eerdere verlichtingsniveau in de pilotwijken Woezik, Saltshof, De Veenhof en het Hof van Hagevoort. Er werd een uitzondering gemaakt voor de ervaringsstraten. Daarnaast gaf de motie de opdracht om het beheerplan te laten evalueren door een extern lichtdeskundig bureau en dit op enkele punten te herzien. Hierbij diende nauw samengewerkt te worden met de leefbaarheidsgroep Woezik en de inwoners van deze wijk. Tot slot werd gevraagd om een plan van aanpak voor de verdere uitvoering van het beleidsplan.

De voorliggende informatienota is een reactie op de motie en biedt informatie over de voortzetting van de uitvoering van het beleidsplan openbare verlichting in de gemeente Wijchen.

Achtergrond

In 2023 stelde uw raad het Beleidsplan Openbare Verlichting 2023-2030 vast. Dit beleidsplan betekende een koerswijziging in de manier waarop de openbare ruimte verlicht wordt.

Het nieuwe beleid wijkt af van het voorgaande doordat het uitgangspunt is gewijzigd van 'verlichten, tenzij' naar 'donker waar mogelijk, licht waar nodig'. Deze verandering is met name ingegeven door maatschappelijke ontwikkelingen en energie- en klimaatdoelstellingen.

In het najaar van 2023 werd gestart met de voorbereiding van een pilot. De wijken Woezik, Saltshof, De Veenhof en Hof van Hagevoort werden hiervoor geselecteerd, omdat de openbare verlichting daar aan vervanging toe was. De pilot liep in het eerste kwartaal van 2024.

De pilot startte op 8 januari met het uitschakelen van een deel van de verlichting. De uitvoering verliep echter niet vlekkeloos. Een storing in het netwerk zorgde ervoor dat meer lampen uitgeschakeld waren dan gepland. Dit duurde enkele weken en leidde tot verwarring onder de inwoners van de pilotwijken. Daarnaast ontstonden door de gekozen uitvoeringswijze op verschillende plekken in de wijk afwisselend verlichte en donkere zones, wat door bewoners als onveilig werd ervaren.

Met de informatienota Evaluatie pilot 'Licht waar nodig, donker waar mogelijk' van 16 juli 2024 is uw raad geïnformeerd over het verloop van de pilot. Tijdens een raadsinformatiebijeenkomst op 9 september 2024 is de evaluatie toegelicht. In de commissievergadering van 3 oktober vond een discussie plaats over de tussentijdse resultaten. Een week later, op 10 oktober, kreeg de raad een rondleiding door de ervaringsstraten. Dit leidde ertoe dat uw raad op 17 oktober 2024 de motie '*Licht in de duisternis*' indiende.

De motie riep op tot een tijdelijke optimalisatie van de openbare verlichting naar het eerdere verlichtingsniveau in de pilotwijken Woezik, Saltshof, De Veenhof en het Hof van Hagevoort, met uitzondering van de ervaringsstraten. Daarnaast gaf de motie de opdracht om het beheerplan te laten evalueren door een extern lichtdeskundig bureau en dit op enkele punten te herzien. Hierbij diende nauw samengewerkt te worden met de leefbaarheidsgroep Woezik en de inwoners van deze wijk. Tot slot werd gevraagd om een plan van aanpak voor de verdere uitvoering van het beleidsplan.

Ondanks het feit dat het communicatietraject binnen de pilot stroef verlopen is heeft de pilot waardevolle inzichten en veel bruikbare informatie opgeleverd op zowel procedureel als lichttechnisch vlak.

In de afgelopen maanden heeft op verschillende momenten overleg plaatsgevonden tussen de leefbaarheidsgroep Woezik en de gemeente Wijchen. Gezamenlijk is een opdrachtschrijving opgesteld voor een extern adviesbureau. De resultaten van dit onderzoek zijn tussentijds met de leefbaarheidsgroep besproken.

Externe beoordeling

Adviesbureau Montad heeft de opdracht gekregen om de effecten van zowel het oorspronkelijke plan van de gemeente als het alternatieve plan van de leefbaarheidsgroep inzichtelijk te maken, deze te benoemen en vergelijken. Montad is gespecialiseerd in openbare verlichting en verkeerstechniek. Naast de beoordeling van beide plannen heeft Montad bovendien opdracht gekregen om een eigen alternatief plan op te stellen.

In het rapport worden de volgende bevindingen beschreven:

1. De pilot is een waardevol instrument geweest bij het verkrijgen van inzicht in de technische en sociale impact van verduurzamingsmaatregelen. De beleidsdoelen zijn haalbaar, maar stapeling van maatregelen in één gebiedstype heeft geleid tot een niet-representatief beeld van de gewenste eindsituatie.
2. Een gebrek aan vroegtijdige en effectieve bewonersparticipatie bleek een knelpunt. Bewoners voelden zich onvoldoende betrokken bij de keuzes in de pilot, wat heeft bijgedragen aan een gevoel van onveiligheid en weerstand tegen de maatregelen.

3. Het beleidsplan biedt een stevig fundament voor verduurzaming en energiebesparing. De open formulering van doelstellingen, zoals "maximaal 75% van de NPR", creëert echter ruimte voor interpretatie. Dit kan leiden tot uiteenlopende invullingen, wat de consistentie van implementatie belemmert.
4. Technische maatregelen als het breed toepassen van een telemanagementsystemen (TMS) hebben in de pilot geen significante bijdrage geleverd aan energiebesparing. Hoewel TMS nuttig kan zijn in specifieke gebieden, zoals verkeersroutes of buitengebieden, wordt een brede uitrol financieel niet beschouwd als een verantwoorde keuze gezien de hoge investeringskosten en de minimale meerwaarde in woonwijken.

De aanbevelingen die Montad geeft voor het vervolg van de uitvoering van het beleidsplan zijn als volgt:

1. Gebiedsgerichte aanpak volgens de ZETA-methodiek, die gebouwd is op vier pijlers, te weten zichtbaarheid, eenduidigheid, toegankelijkheid en aantrekkelijkheid:
 - Stap 1: Ontwikkel een structuurkaart met een duidelijke indeling van gebiedstypen binnen de gemeente (bijv. woonwijken, verkeerswegen, buitengebieden).
 - Stap 2: Bepaal per gebiedstype de uitgangspunten voor verlichting, zoals lichtniveaus, mastafstanden en specifieke maatregelen.
 - Stap 3: Voer pilots uit in representatieve gebieden met participatie van bewoners, zodat de concrete invulling van maatregelen per gebiedstype kan worden getoetst.
2. Optimalisatie van participatieprocessen:
 - Integreer participatie vanaf de beginfase, waarbij bewoners worden geïnformeerd over de beleidsdoelen en hun input wordt meegenomen in de besluitvorming.
 - Gebruik interactieve middelen, zoals simulaties en scenario's, om bewoners inzicht te geven in de gevolgen van maatregelen.
3. Concretisering van beleidskaders:
 - Specificeer per gebiedstype de maximale en minimale verlichtingsniveaus en gelijkmatigheid op basis van de NPR of de implementatie van alternatieve oplossingen. Hierdoor wordt de ruimte voor interpretatie beperkt en ontstaat er consistentie in de uitvoering.
4. Gerichte inzet van TMS:
 - Pas TMS alleen toe in gebieden waar dit toegevoegde waarde biedt, zoals op verkeerswegen, buitengebieden of locaties met complexe verlichtingseisen. Vermijd het gebruik van TMS in woonwijken waar bewoners storingen actief melden en energiebesparing ook met statische dimregimes haalbaar is.

Het rapport van Montad is als bijlage toegevoegd aan deze informatienota.

De lessen die we hebben getrokken uit de pilot in de wijken Woezik, Saltshof, De Veenhof en het Hof van Hagevoort nemen we mee in de volgende fase van de uitvoering van het beleidsplan openbare verlichting.

Toepassing telemanagementsysteem (TMS)

De implementatie van een TMS biedt veel mogelijkheden. Zo kan de verlichting op afstand worden beheerd en aangepast, waardoor deze gericht kan worden gedimd, bijvoorbeeld op basis van de verkeersintensiteit. Dit leidt tot energiebesparing.

Een telemanagementsysteem heeft als voordeel dat storingen dankzij de online verbinding met de lichtmast automatisch worden gedetecteerd. Het is daardoor mogelijk actief onderhoud uit te voeren. Met name grootschalige storingen, zoals netwerkstoringen, worden snel inzichtelijk en er kan efficiënter worden gezocht naar de omvang en oorzaak van het probleem.

Het uitgangspunt bij het opstellen van het beleidsplan voor openbare verlichting was dat, bij hoge energietarieven zoals die golden tijdens de periode waarin het plan werd opgesteld, met een TMS aanzienlijk op energiekosten kon worden bespaard. Inmiddels zijn de energietarieven aanzienlijk gedaald, waardoor de investering niet het beoogde rendement oplevert. Daarnaast blijkt uit de meldingen in BuitenBeter en uit de gesprekken met de leefbaarheidsgroep Woezik dat inwoners van de gemeente Wijchen storingen proactief melden bij de beheerder. Hierdoor is dit voordeel in gebieden met actieve bewonerscontrole, zoals woonwijken, minder relevant.

Het toepassen van een TMS kan wel een uitkomst bieden in gebieden waar minder meldingen worden gedaan, zoals op randwegen of buiten de bebouwde kom. Bij de gebiedsgerichte uitwerking van verlichtingsplannen wordt daarom aandacht besteed aan de mogelijkheid om een TMS toe te passen, mits dit voldoende meerwaarde biedt.

Waar geen TMS wordt gebruikt, is een vastgesteld dimregime een goed alternatief. In overleg met de inwoners van de gemeente Wijchen onderzoeken we daarom welke mogelijkheden er zijn en passen we de gekozen oplossing vervolgens consequent toe in de hele gemeente. Zo weten inwoners waar ze aan toe zijn en hoeven zij zich geen zorgen te maken over plotselinge veranderingen in de verlichting. Uit de pilot is gebleken dat inwoners dit belangrijk vinden.

In de uitwerking van het plan wijken we daarom enigszins af van het beleid, waarin aangegeven is dat alle vervangingen van conventionele verlichting gepaard gaan met toepassing van TMS.

Vervolg

Met vakspecialisten is een integraal plan opgesteld voor de vervolgaanpak van de uitvoering van het beleidsplan. Het plan van aanpak is bovendien besproken met de leefbaarheidsgroep Woezik. Bij de verdere uitvoering van het beleidsplan worden de stappen uit het volgende plan van aanpak gevolgd.

Sociale veiligheid en de beleving daarvan krijgen een grotere rol in de inrichting van de openbare verlichting in de wijken. Hierdoor zullen de aanpassingen aan de openbare verlichting minder ingrijpend zijn dan tijdens de pilot in Woezik, Saltshof, De Veenhof en het Hof van Hagevoort.

In lijn met het advies van Montad en op verzoek van de leefbaarheidsgroep handhaven we in Woezik, Saltshof en de Veenhof het merendeel van de huidige mastlocaties en beperken we ons tot de vervanging van de armaturen. Deze werkwijze passen we grotendeels ook toe in de rest van de gemeente Wijchen. Alleen daar waar er duidelijk een te veel aan masten aanwezig is - bijvoorbeeld Hof van Hagevoort) vindt er een herschikking plaats. Hierdoor zijn de initiële investeringen lager en is het energieverbruik

dankzij led-verlichting verminderd. De besparing op energie is echter kleiner dan wanneer ook extra masten zouden worden verwijderd.

Lichtkader

We werken het verlichtingsbeleid uit tot een document dat concrete handvatten biedt voor de inrichting van straten en woongebieden in de gehele gemeente Wijchen. Dit document noemen we Het Lichtkader. In dit kader worden concrete randvoorwaarden gesteld aan de verlichting van de openbare ruimte. Zo worden onder andere eisen geformuleerd voor gelijkmatigheid en de minimale helderheid, zodat obstakels goed zichtbaar zijn en weggebruikers de openbare ruimte veilig kunnen gebruiken.

Nadat Het Lichtkader gereed is, passen we het beheerplan aan, zodat dit aansluit op het beleid en Het Lichtkader. Het Lichtkader en aangepaste beheerplan wordt separaat ter informatie aan uw raad aangeboden.

Plan van aanpak

1. Opstellen concept Lichtkader

De gemeente Wijchen wordt opgedeeld in verschillende gebiedstypen, zoals: het centrum, woonwijken, industriegebieden, buitengebieden en natuur. Dit is het niveau waarop de richtlijnen binnen Het Lichtkader worden uitgewerkt. Op deze manier ontstaat binnen de gehele gemeente een eenduidig verlichtingsbeeld, dat in de basis alleen nog varieert afhankelijk van het type gebied. Daarnaast worden per gebiedstype uitgangspunten bepaald, zoals lichtniveaus, mastafstanden en type armaturen. Bij het opstellen van dit Lichtkader maken we onder andere gebruik van de inzichten die we hebben verkregen tijdens de pilot in Woezik, Saltshof, De Veenhof en het Hof van Hagevoort.

2. Eerste participatieronde

Na de eerste stap vragen we de inwoners van de gemeente Wijchen om input te leveren op Het Lichtkader via online participatie. De uitgewerkte zaken uit stap 1 maken we inzichtelijk voor inwoners via de website, waar zij online op kunnen reageren.

3. Uitwerken voorkomende situaties

We gebruiken de informatie uit stap 2 om Het Lichtkader verder te verdiepen. Hierbij maken we onder andere een lijst van voorkomende situaties, zoals: woonstraten, hondenuitlaatvelden, parkeerplaatsen en rotondes. We onderzoeken conflictpunten en andere afwijkende zaken en benoemen deze in Het Lichtkader. Vervolgens stellen we uitgangspunten op voor deze situaties en brengen we in beeld welke keuzes gemaakt moeten worden. Waar mogelijk halen we aanvullende input op bij inwoners via de website.

4. Tweede participatieronde

Om de mogelijke keuzes inzichtelijk te maken, richten we diverse ervaringsgebieden in. Inwoners van de gemeente Wijchen worden hierover geïnformeerd en om hun mening gevraagd over deze ervaringsstraten. Aan het einde van deze testfase verwerken we de opbrengsten in Het Lichtkader.

5. Uitwerking plannen

Op basis van de informatie uit het participatietraject stellen we het verlichtingskader definitief vast. Dit gebeurt door het college, waarna we de gemeenteraad hierover informeren.

Na vaststelling wordt gestart met de verdere uitwerking van de plannen op wijk- en gebiedsniveau.

Daarnaast passen we na vaststelling van Het Lichtkader ook het beheersplan openbare verlichting aan. Hierdoor krijgen we een goed beeld van de benodigde financiële middelen voor de toekomst.

6. Uitvoering per wijk

De uitvoering start in gebieden waar verouderde verlichting aanwezig is. De pilotwijken Woezik, Saltshof, De Veenhof en Hof van Hagevoort komen als eerste aan de beurt. Deze gebieden worden in lijn gebracht met de uitgangspunten van Het Lichtkader, dat voor heel de gemeente Wijchen geldt.

Voordat we in een gebied starten met de uitvoering, informeren we inwoners over de werkzaamheden. Dit doen we door middel van huis-aan-huisbrieven. Daarnaast organiseren we ook informatiebijeenkomsten.

7. Evaluatie

In lijn met amendement 23 121377 van 22 juni 2023 wordt na drie jaar de nieuwe verlichting samen met de inwoners geëvalueerd.

Communicatie en participatie

Op het gebied van communicatie en participatie is veel misgegaan tijdens de pilot in Woezik, Saltshof, De Veenhof en het Hof van Hagevoort. Voor de betrokken inwoners was dat erg vervelend. Tijdens de commissievergadering van 3 oktober 2024 betuigde de portefeuillehouder zijn spijt aan deze inwoners. In de afgelopen periode is constructief samengewerkt met de leefbaarheidsgroep om de relatie met de wijk te herstellen. Wij waarderen hierbij de inzet van de leefbaarheidsgroep.

Participatie door inwoners

We betrekken inwoners en leefbaarheidsgroepen vooraf bij het proces en laten hen meedenken over wat voor hen belangrijk is. Daarnaast vragen we inwoners op straat hoe zij de openbare ruimte 's avonds gebruiken. Deze informatie biedt input voor het inrichten van ons Lichtkader. Het is hierbij essentieel dat we heldere verwachtingen scheppen. We maken duidelijk waarover inspraak mogelijk is en in hoeverre wensen kunnen worden overgenomen.

Ervaringsgebieden

We richten opnieuw enkele ervaringsgebieden in, verspreid over verschillende locaties in de gemeente en gedurende een afgebakende periode van enkele weken. Hierbij kijken we niet alleen naar woonwijken, maar ook naar andere gebiedstypen. We zorgen ervoor dat deze nieuw ingerichte ervaringsstraten representatief zijn voor het uiteindelijke resultaat. De bewoners van deze ervaringsgebieden worden vooraf geïnformeerd over het doel en de duur van de proef. Daarnaast maken we filmpjes van aangepaste verlichting, zodat inwoners kunnen zien hoe dit eruitziet. Denk hierbij aan een video van een fietspad met sensorverlichting, gefilmd vanuit de beleving van een fietser.

Informatie voor inwoners

Na publicatie van deze informatienota wordt een samenvatting van de conclusies uit het rapport gedeeld op de projectpagina van de pilot openbare verlichting.

Zodra we overgaan naar de voorbereidings- en uitvoeringsfase, zijn de fundamentele keuzes gemaakt en vastgelegd in Het Lichtkader. Vanaf dat moment richten we ons primair op het toelichten van de plannen en de mogelijke gevolgen voor inwoners. Dit doen we onder andere via informatieavonden per straat, gebied of wijk. Situaties die duidelijk afwijken van de uitgangspunten in Het Lichtkader nemen we uiteraard nog eens goed onder de loep.

Naast bewonersavonden zorgen we ervoor dat inwoners ook op andere manieren en op verschillende momenten geïnformeerd worden. We delen belangrijke informatie via onze gebruikelijke communicatiemiddelen, zoals de website van de gemeente Wijchen en sociale mediakanalen zoals Facebook en Instagram. Inwoners kunnen vragen stellen en hun zorgen uiten via e-mail en via de website. Ook zorgen we ervoor dat het klantencontactcentrum goed geïnformeerd is. Vragen die per e-mail worden gesteld, beantwoorden we altijd binnen een redelijke termijn.

Fietsroutes tussen kernen

Met het amendement "verbeteren veiligheid fietsroutes tussen kernen" van 22 juni 2023 werd opdracht gegeven voor het onderzoeken van alternatieven voor verbetering van de veiligheid van fietsroutes tussen de kernen. De uitwerking van dit amendement vindt gelijktijdig plaats met het participatieproces dat beschreven is in deze informatienota. De uitkomsten van het onderzoek zullen onderdeel uitmaken van Het Lichtkader.

Planning

In het beheerplan 2024-2030 is vastgelegd dat we tot en met 2027 de conventionele verlichting vervangen door led. Door opgelopen vertraging is deze periode te kort geworden. Daarom stellen we deze termijn bij naar uiterlijk 2029.

We voeren overige aanpassingen aan het openbaar verlichtingsnet pas later uit. Dit doen we wanneer het net in een wijk of gebied het einde van zijn technische levensduur bereikt. Op dat moment brengen we het netwerk in lijn met het nieuwe beleid.

Ons doel is dat de inwoners van de gemeente Wijchen de effecten van het nieuwe beleidsplan in oktober 2025 kunnen ervaren in de ervaringsstraten.

Financieel

De beoogde nieuwe aanpak voor de uitvoering van het beleidsplan zal financiële gevolgen met zich meebrengen. Hierbij kan worden gedacht aan lagere kapitaalslasten maar ook hogere onderhoudskosten en extra kosten voor externe ondersteuning.

Zodra de exacte inhoud van het nieuwe plan is vastgesteld, zal een doorrekening worden gemaakt van de financiële consequenties. Deze zal vervolgens middels een beslisnota worden voorgelegd aan de raad. De verwachting is dat dit eind 2025 zal plaatsvinden. We gaan ervanuit dat de kosten in het aangepaste beheerplan niet hoger zullen uitvallen dan de reeds toegezegde financiële middelen.

Geheimhouding

Niet van toepassing